

משרד החינוך  
המזכירות הפדגוגית  
אגף מורשת  
הפיקוח על מחשבת ישראל ממלכתי

**הלימה בין תכנית הלימודים למסגרת שעות הלימוד במקצוע :**  
**מחשבת ישראל ממלכתי**  
**מפמ"ר צילה מירון אילן**

**התכנית תקפה להיבחנות בבחינות הבגרות במועד קיץ תשע"ד**

**מחשבת ישראל – שאלון 039101**

**תכנית הלימה**

אתר מחשבת ישראל ממי :

[http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Mazkirut\\_Pedagogit/Mafmar/MachshevetIsrael/Odot](http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Mazkirut_Pedagogit/Mafmar/MachshevetIsrael/Odot)

**1. אפשרות א': "ובחרת בחיים" ו"חלונות חג"**

הפניות העמודים לפי הספר :

**"ובחרת בחיים" - ערך חיי אדם בתרבות ישראל, הוצאת מעלות (ת"ל)**

**מבוא: מהי דילמה מוסרית? ויישומים שונים (עמ' 13-16)** [3 ש']  
להוראת מבוא זה יש לעיין במדריך למורה (באתר המפמ"ר: חומרי למידה) המציג הסבר ופיתוח של מושגי היסוד, הבנת המושג "דילמה" ודרכי הדיון בדילמה.  
**הצעה דידקטית:** כיוון שדילמות בנושאי ערך החיים מופיעות לכל אורך הספר, עדיף במבוא להביא (למשל במקום הדילמה של היינץ) דוגמאות מתחומים אחרים בחיי התלמידים, כגון: חברים, משפחה, ביי"ס וכו'.

**פרק א': "מים לשניים" – חיי מי קודמים?** [6-7 ש']

- "שניים שהיו מהלכים בדרך" – ברייתא ופרשנותה (עמ' 20-24) [4-3 ש']
- הוגים ציוניים: "מים לשניים" – צדק או רגש? (עמ' 25-28) [1 ש']
- פילוסופים יווניים: הטובע הנאחז בקרש (עמ' 28-30) [2 ש']

**פרק ב': "דמו של מי אדום יותר?" – חיים מול חיים** [9 ש']

- תלמוד בבלי: "יהרגוך – ולא תהרוג" – (עמ' 45-48) ופירוש רש"י (עמ' 49-50) [3 ש']
- **הערה:** שימו לב, הקריאה הנכונה בדברי הרמב"ם היא: "דבר שהדעת נוטה לו הוא שאין מאבדין נפש מפני נפש"; כלומר ההיגיון מחייב שהדבר **אסור**.
- משנה: חיי האם וחיי העובר (עמ' 64-66) ופרשנות רמב"ם ע"פ "דין רודף" (עמ' 67-68) [3 ש']

**תיקון נוסח:** שימו לב, בספר נפלה שגיאת דפוס, ויש להוסיף בדברי הרמב"ם בעמ' 67 את המילים [החיוניות] הבאות: "...בין ביד, מפני שהוא כרוף אחריה להורגה. ואם...וכו'".

**הצעה דיזקטית:** למשנת היולדת יש להקדים בירור המושג "אתיקה רפואית" (פרק א'). כדאי ללמוד בפתח הפרק (לפני המקור התלמודי ולפני הרמב"ם) בשל זיקתה הברורה לפרק א' והיותה בסיס לפסיקת הרמב"ם להלן.

- רמב"ם: "אין מאבדין נפש מפני נפש" (עמ' 52-54) [1 ש']
- העשרה:** דילמה מתקופת השואה: פרשת קסטנר (עמ' 60-62) אן: האם לברוח? (עמ' 55-58) [2 ש']

**פרק ג': "יהרגו כלן?" – חיי יחיד מול חיי רבים** [3 ש']

- 'מעשה בסיעה' (עמ' 82-84), סיפור עולא בר קושב, ופרשנות המאירי (עמ' 89-92) [3 ש']
- הצעה דיזקטית:** התוספתא חשובה כרקע לסיפור, אך כדאי ללמוד במסגרת העיסוק הסיפור ולא במנותק לפניו.

**פרק ד': "כל המציל נפש אחת..." – החובה להציל חיים** [9-10 ש']

- מצוות "לא תעמוד על דם רעך": ספר החינוך והרמב"ם (עמ' 113-117), והשוואה קצרה לחוק "לא תעמוד על דם רעך" בישראל (עמ' 123-126) [4-5 ש']
- הצעה:** כדאי להביא בפני התלמידים נוסח החוק (אתר הכנסת), שאושר אחרי צאת ספר הלימוד. בספר מובא הרקע לחוק.
- העשרה:** פילוסופיה של המוסר: "הצו המוסרי" של קאנט ויישומו (עמ' 128-133), והשוואה עם סארטר ומוסר אקזיסטנציאליסטי (עמ' 134-139) [5 ש']
- הערה:** המושג אקזיסטנציאליזם מתקשר גם להוגים קירקגור, קאמי ופרנקל בפרקים להלן.

**פרק ה': "רעות שכזו" – הצלה במחיר הסתכנות** [6-7 ש']

- תרומת איברים – שו"ת הרב עובדיה יוסף (עמ' 153-157) [2-3 ש']
- הסתכנות למען פצוע בשדה הקרב – הדילמה ושו"ת הרב ולדנברג (עמ' 160-162) [2 ש']
- העשרה:** ערכי הרעות בצה"ל – נאום רבין (עמ' 163-169) ושבועת האמונים לצה"ל (עמ' 206) [2 ש']

**פרק ו': פיקוח נפש ומסירות נפש – האם יש דבר יקר מן החיים?** [6 ש']

- פיקוח נפש: כמושגים בלבד: "פיקוח נפש", "וחי בהם", "ייהרג ואל יעבור" (מסירות נפש), "קידוש השם" ו"חילול השם" (על בסיס הרמב"ם, עמ' 179-181, 186) [2 ש']
- העשרה:** פילוסופים על משמעות החיים: סוקרטס בקטע מ"אפולוגיה" (בלבד) (עמ' 194-196, 198); קירקגור אן קאמי (עמ' 198-201) [4 ש']

**פרק ז': חיים ואיכות חיים – של מי החיים האלה?** [5-6 ש']

- העשרה:** המושג והדילמה של 'אותנזיה', ובחירה של אחד מהאירועים א, ב, ג (עמ' 213-221) [1-2 ש']
- שולחן ערוך: ערך חייו של גוסס (ר"י קארו מול רמ"א) (עמ' 223-226) [2 שעי']

- ישעיהו ליבוביץ : חסד עם מי? (שתי פסקאות ראשונות בלבד ; עמ' 228-231) [1 ש']
- ויקטור פרנקל על משמעות החיים (עמ' 226-227) [1 ש']

[5-6 ש']

**סוף דבר : אדם בצלם**

- "בצלם אלוהים ברא אותו" – מקרא ופרשנויות (עמ' 253-256) [2-3 ש']
- "לפיכך נברא האדם יחיד" – משנה מסכת סנהדרין, הרב סולוביצ'יק (עמ' 256-259) [3 ש']

**הערה:** יש ללמוד את המשנה **ברצף** שלם : "כיצד מאיימין..." . עדיף להביא לתלמידים הטקסט המלא מהמשנה.

**חלונות חג במחשבת ישראל, אוגדן מרוכז בהוצאת מעלות (ת"ל) ; [12-16 ש']**

בלימוד יש לעסוק בניתוח הסוגיה המרכזית (בזיקה ל"תעודת הזהות" של המועד ומנהגיו) ובעיון ב"מקורות משוחחים".

- **חנוכה :** נס וטבע [4-3 ש']
- **פורים :** זהות וזרות [4-3 ש']
- **שבועות :** חרות או חירות? [4-3 ש']

**מושגים****הערות חשובות:**

1. בשעת הלימוד חיוני להסביר את כל המושגים הרלוונטיים להבנת הטקסטים והרקע שלהם, כפי שהם מובאים בספר הלימוד.

2. חלק מהמושגים אינם מופיעים בספר כמושג, אלא יש לנסחם על בסיס המקורות ודברי הקישור.

**קבוצה 1** (מושגים ביוגרפיים, ביבליוגרפיים) :

משנה (וברייתא), תלמוד (בבלי, ירושלמי), מדרש, רמב"ם, שו"ת, ספר החינוך, שולחן ערוך, סוקרטס, סטואה, עמנואל קאנט, אחד העם ;

**קבוצה 2** (מושגים הסטוריים, פילוסופיים, הלכתיים, משפטיים)

דילמה (וערכים), מוסר אובייקטיבי/סובייקטיבי, אתיקה רפואית, "דין רודף", "הצו הקאטגורי", אקזיסטנציאליזם, פיקוח נפש (והמושגים הנקשרים), אותנזיה, שבועת היפוקראטס, "צלם אלהים".

## 2. אפשרות ב': "מעגלי שייכות" ו"חלונות חג"

הפניות העמודים להלן לפי הספר :

**מעגלי שייכות – זהות יהודית בעולם משתנה**, הוצאת מכון הרטמן (לפי המהדורה הישנה); כל המקורות שלהלן מופיעים (לעתים בעמוד ובסדר שונה) במהדורה החדשה שתראה אור בתשע"ד.

**רקע: סקירת התקופות השונות ביצירה היהודית** (עמ' 9-7)

שימו לב, אין ללמוד עמודים אלה כחומר לימוד בפני עצמו, אלא לשלבם כרקע וכהרחבה לצד המושגים ההיסטוריים והביוגרפיים הרלוונטיים השונים לאורך הספר.

[10-8 ש']

**שער ראשון: זהות ושייכות**

- זהות – בירור המושג והדיון העקרוני (בלבד) (ללא המקורות) (עמ' 14-13) [2-1 ש']
  - עולם מאוחד מול זהות ייחודית: סיפור מגדל בבל ופרשנות ליבוביץ (עמ' 16-15) [2-3 ש']
  - בזכות האוניברסאליות: הנביא ישעיהו וג'ון לנון (עמ' 18-17) [2 ש']
- הצעה דיזקטית:** את שירו של לנון מומלץ ללמד מוקדם יותר, כפתיח לדיון במגדל בבל.
- זהות יהודית במבחן- סיפורו של האח דניאל; סיכום מעגלי-השייכות השונים בסוף הפרק (עמ' 25-20) [3-4 ש']
- הצעה דיזקטית:** כדאי לשקול את פתיחת הלימוד בדיון כללי פרשת האח דניאל, לפני העיסוק המופשט יותר במושגי הזהות שבפתיחת השער. אל העיון בפסקי הדין של השופטים זילברג וכהן ניתן לחזור בסוף השער.

[13-16 ש']

**שער שני: משפחה מול השקפת עולם ואורחות חיים**

- מקורות מקראיים (עמ' 32-30) [2-1 ש']
  - רמב"ם: גילוי האל כתשתית האומה (עמ' 34-33) מול ריה"ל: ההיסטוריה המשפחתית של עם ישראל (עמ' 36-35) [5-4 ש']
- הערה:** כדי להימנע מהוראה שטחית של עמדת ריה"ל [כאן ובמעגל המקום] כדאי לעיין במדריך למורה לחוברת הלימוד "משנתו ההיסטורית של ר' יהודה הלוי", פרק ה' (ברשת, קישורית באתר "מחשבת ישראל" ובאתר "דעת").
- מומלץ** (רשות) להסביר בקצרה את המושג גרות (בהמשך הפרק), ולהתייחס לרעיון המרכזי של "אגרת הרמב"ם לעובדיה הגר" (על פי עמ' 42-44).

- "חטא ישראל, אף על פי שחטא – ישראל הוא" (עמ' 37-40) – רש"י, חת"ם סופר (ובהקשר זה המושג "תנועת הרפורמה" בעמ' 65), מאיר בוזגלו [4 ש']

**הצעה דידקטית:** את עמדת בוזגלו על "היהודי המסורתי" עדיף ללמד להלן במסגרת הנושא: מהי השקפת עולם יהודית? כמו כן, רצוי לעבות מעט את הצגת עמדתו, למשל בעזרת ספרו "שפה לנאמנים".

- מהי השקפת עולם יהודית? – השקפת עולם דתית (רס"ג, הרב י"ד סולובייצ'יק, הרב ליכטנשטיין); השקפת עולם חילונית (חיים כהן); מגילת העצמאות ומוסר הנביאים; (עמ' 47-52) [5-4 ש']

**הצעה דידקטית:** את "מגילת העצמאות" ניתן ללמד כ"השקפה ציונית" בשאלת הפרק, וכאמור, כדאי לשלב כאן את העמדה המסורתית (לעיל). כמו כן מומלץ לעבות מעט את עמדתו של חיים כהן כעמדה **חילונית**, שכן בקטע המובא בספר זה אינו מובהק מספיק.

#### שער שלישי: מעגל הזיכרון [12-10 ש']

- משנה: "בכל דור ודור חייב אדם...", "יהודה עמיחי, "שהר הזיכרון..." (עמ' 56-57) [3-2 ש']
- תוספתא: חיים עם הזיכרון (עמ' 61) [2-1 ש']
- ברל כצנלסון: "מהפכה ומסורת" (עמ' 58); בשילוב ההפעלה "ההיסטוריה היהודית ואני" (עמ' 63-66), כולל היכרות עם המושגים ההיסטוריים השונים ומיפויים על ציר הזמן (חלקם חשובים כרקע במקומות שונים בספר, ורצוי לשלב אותם גם שם.) [3 ש']
- **העשרה:** שולמית אלוני: השפה העברית ותודעה יהודית (עמ' 120, ממעגל הייחודיות) [2-1 ש']
- אושוויץ או סיני? – דוד הרטמן (עמ' 66-68) [2 ש']

#### שער רביעי: מעגל האחריות והמעורבות [6-8 ש']

- הגדה של פסח: "כנגד ארבעה בנים" (עמ' 75-76) [1-2 ש']
- הרב י"ד סולובייצ'יק: זהותו של היחיד כחלק מגורל הכלל (עמ' 78) [1-2 ש']
- **העשרה:** תלמוד בבלי: מדוע אלוהים אינו מפרנס את העניים? (עמ' 83) [2 ש']
- רמב"ם: שמונה מעלות הצדקה (עמ' 84) [2 ש']

#### שער חמישי: מעגל המקום [10 ש']

- הציונות וארץ ישראל: הרצל מול עמוס עוז (עמ' 89, 91) [2-1 ש']
- **הצעה דידקטית:** רצוי לקשר ל"מעגל המקום" את המושגים שנלמדו לעיל ב"מעגל הזיכרון" ("ההיסטוריה היהודית ואני", עמ' 64-65) הקשורים בתולדות הציונות ומדינת ישראל, כגון: אליעזר בן יהודה ותחיית הלשון העברית; הקונגרס הציוני בבאזל; וכו'. כ"כ ניתן לערוך השוואה בין המושגים הנוגעים לציונות ובין אלו המושגים הקשורים לתקופת הגלות.
- מקורות מקראיים (עמ' 90, 93) [2 ש']
- ייחודה וקדושתה של הארץ: ריה"ל מול ישעיהו ליבוביץ (עמ' 94-98) [4 ש']
- ישראל כארץ מולדת - מקס נורדאו (עמ' 101-102) [2-1 ש']
- שפינוזה: על הייחוד היהודי ושיבת היהודים לארץ ישראל (עמ' 113) [במעגל הייחודיות]

[ש']

**הצעה דידקטית:** ניתן ללמד את נורדאו ושפינוזה בהקשר רחב יותר של השוואה בין שני פתרונות ל"בעיית היהודים"/"בעיית היהדות": דרך ההשכלה וההשתלבות בעולם לעומת דרך הציונות וארץ ישראל.

**חלונות חג במחשבת ישראל,** אוגדן מרכז בהוצאת מעלות (ת"ל); [12-16 ש']

בלימוד יש לעסוק בניתוח הסוגיה המרכזית (בזיקה ל"תעודת הזהות" של המועד ומנהגיו) ובעיון ב"מקורות משוחחים".

[4-3 ש']

• **חנוכה:** נס וטבע

[4-3 ש']

• **פורים:** זהות וזרות

[4-3 ש']

• **שבועות:** חרות או חירות?

## מושגים

### הערות חשובות:

1. בשעת הלימוד חיוני להסביר את כל המושגים הרלוונטיים להבנת הטקסטים והרקע שלהם, כפי שמובא בספר הלימוד. הרשימה שלהלן מתייחסת רק ל"מיקוד" לקראת סוף השנה.
2. חלק מהמושגים אינם מופיעים בספר כמושג, אלא יש לנסחם על בסיס המקורות ודברי הקישור.

**קבוצה 1** (מושגים ביוגרפיים, ביבליוגרפיים):

משנה (ותוספתא), תלמוד (בבלי, ירושלמי), מדרש, שו"ת, רס"ג (ואמרתו), רמב"ם, ריה"ל, שפינוזה, אבא קובנר, ברל כצנלסון;

**קבוצה 2** (מושגים הסטוריים, פילוסופיים, הלכתיים, משפטיים):

זהות (אוניברסאלית/פרטיקולארית), מעגלי שייכות, פרשת האח דניאל, "חטא ישראל, אע"פ שחטא ישראל הוא", תנועת הרפורמה, מגילת העצמאות, "זיכרון מכונן", קדושה עצמית/אמצעית, "שמונה מעלות בצדקה";

### 3. אפשרות ג': שילוב "ובחרת בחיים" ו"מעגלי שייכות"

חומר הלימודים באפשרות זו כולל מבחר מקורות משתי האפשרויות לעיל, ללא "חלונות חג".

הפניות העמודים לפי הספר: "ובחרת בחיים" - ערך חיי אדם בתרבות ישראל, הוצאת ת"ל [מעלות]

**מבוא: מהי דילמה מוסרית? ויישומים שונים (עמ' 13-16)** [3 ש']  
להוראת מבוא זה יש לעיין במדריך למורה (באתר המפמ"ר: חומרי למידה) המציג הסבר ופיתוח של מושגי היסוד, הבנת המושג "דילמה" ודרכי הדיון בדילמה.  
**הצעה דידקטית:** כיוון שדילמות בנושאי ערך החיים מופיעות לכל אורך הספר, עדיף במבוא להביא (למשל במקום הדילמה של היינץ) דוגמאות מתחומים אחרים בחיי התלמידים, כגון: חברים, משפחה, ביי"ס וכו'.

**פרק א': "מים לשניים" – חיי מי קודמים?** [6-7 ש']

- "שניים שהיו מהלכים בדרך" – ברייתא ופרשנותה (עמ' 20-24) [4-3 ש']
- הוגים ציוניים: "מים לשניים" – צדק או רגש? (עמ' 25-28) [1 ש']
- פילוסופים יווניים: הטובע הנאחז בקרש (עמ' 28-30) [2 ש']

**פרק ב': "דמו של מי אדום יותר?" – חיים מול חיים** [9 ש']

- תלמוד בבלי: "יהרגוך – ולא תהרוג" – (עמ' 45-48) ופירוש רש"י (עמ' 49-50), כולל המושג "פיקוח נפש" [3 ש']
- **הערה:** שימו לב, הקריאה הנכונה בדברי הרמב"ם היא: "דבר שהדעת נוטה לו הוא שאין מאבדין נפש מפני נפש"; כלומר ההיגיון מחייב שהדבר **אסור**.  
משנה: חיי האם וחיי העובר (עמ' 64-66) ופרשנות רמב"ם ע"פ "דין רודף" (עמ' 67-68) [3 ש']
- **תיקון נוסח:** שימו לב, בספר נפלה שגיאת דפוס, ויש להוסיף בדברי הרמב"ם בעמ' 67 את המילים [החינוניות] הבאות: "...בין ביד, מפני שהוא כרודף אחריה להורגה. ואם...וכו'".  
**הצעה דידקטית:** למשנת היולדת יש להקדים בירור המושג "אתיקה רפואית" (פרק א').  
כדאי ללמוד בפתח הפרק (לפני המקור התלמודי ולפני הרמב"ם) בשל זיקתה הברורה לפרק א' והיותה בסיס לפסיקת הרמב"ם להלן.

- רמב"ם: "אין מאבדין נפש מפני נפש" (עמ' 52-54) [1 ש']
- העשרה:** דילמה מתקופת השואה: פרשת קסטנר (עמ' 60-62) או: האם לברוח? (עמ' 58-55) [2 ש']

**פרק ד': "כל המציל נפש אחת..." – החובה להציל חיים** [8 ש']

- מצוות "לא תעמוד על דם רעך" – ספר החינוך והרמב"ם (עמ' 113-117) [3 ש']
- העשרה:** פילוסופיה של המוסר: "הצו המוסרי" של קאנט ויישומו (עמ' 128-133), והשוואה עם סארטר ומוסר אקזיסטנציאליסטי (עמ' 134-139) [5 ש']
- הערה:** המושג **אקזיסטנציאליזם** מתקשר גם לוויקטור פרנקל בפרק ז'.

**פרק ה': "רעות שכזו" – הצלה במחיר הסתכנות** [4 ש']

- הסתכנות למען פצוע בשדה הקרב – הדילמה ושו"ת הרב ולדנברג (עמ' 160-162) [2 ש']
- העשרה:** ערכי הרעות בצה"ל – נאום רבין (עמ' 163-169) ושבועת האמונים לצה"ל (עמ' 206) [2 ש']

**פרק ז': חיים ואיכות חיים – של מי החיים האלה?** [4-5 ש']

- העשרה:** המושג והדילמה של 'אותנזיה', ובחירה של אחד מהאירועים א,ב,ג (עמ' 213-221) [2-1 ש']

- שולחן ערוך: ערך חייו של גוסס (ר"י קארו מול רמ"א) (עמ' 223-226) [2 ש']
- ויקטור פרנקל על משמעות החיים (עמ' 226-227) [1 ש']

**סוף דבר: אדם בצלם** [5-6 ש']

- "בצלם אלוהים ברא אותו" – מקרא ופרשנויות (עמ' 253-256) [2-3 ש']
- "לפיכך נברא האדם יחידי" – משנה מסכת סנהדרין, הרב סולוביצ'יק (עמ' 256-259) [3 ש']

**הערה:** יש ללמוד את המשנה **ברצף** שלם: "כיצד מאיימין..." עדיף להביא לתלמידים הטקסט המלא מהמשנה.

\*

הפניות העמודים להלן לפי הספר:

**מעגלי שייכות – זהות יהודית בעולם משתנה**, הוצאת מכון הרטמן **(לפי המהדורה הישנה)**; כל המקורות שלהלן מופיעים (לעתים בעימוד ובסדר שונה) במהדורה החדשה שתראה אור בתשע"ד.

**רקע: סקירת התקופות השונות ביצירה היהודית** [עמ' 7-9]

**שימו לב**, אין ללמוד עמודים אלה כחומר בפני עצמו בפתח הלימוד, אלא לשלבם כרקע וכהרחבה לצד המושגים ההיסטוריים והביוגרפיים הרלוונטיים השונים לאורך הספר.

**שער ראשון: זהות ושייכות** [7-9 ש']

- זהות – בירור המושג והדיון העקרוני (בלבד) (עמ' 13-14) [2-1 ש']



- עולם מאוחד מול זהות ייחודית: סיפור מגדל בבל ופרשנות ליבוביץ (עמ' 15-16) [2] ש']
- **מומלץ** לשלב את שירו של ג'ון לנון, וללמדו כפתיח לדיון במגדל בבל [1 ש']
- זהות יהודית במבחן- סיפורו של האח דניאל; סיכום מעגלי-השייכות השונים בסוף הפרק (עמ' 20-25) [4-3 ש']
- **הצעה דיזקטית:** ניתן לשקול את פתיחת הלימוד בדיון כיתתי בפרשת האח דניאל, לפני העיסוק המופשט יותר במושגי הזהות שבפתיחת השער. אל העיון בפסקי הדין של השופטים זילברג וכהן ניתן לחזור בסוף השער.

#### שער שני: משפחה מול השקפת עולם ואורחות חיים [13-16 ש']

- מקורות מקראיים (עמ' 30-32) [2-1 ש']
- רמב"ם: גילוי האל כתשתית האומה (עמ' 33-34) מול ריה"ל: ההיסטוריה המשפחתית של עם ישראל (עמ' 35-36) [4-5 ש']
- **הערה:** כדי להימנע מהוראה שטחית של עמדת ריה"ל [כאן ובמעגל המקום] כדאי לעיין במדריך למורה לחוברת הלימוד "משנתו ההיסטורית של ר' יהודה הלוי", פרק ה' (ברשת, קישורית באתר "מחשבת ישראל" ובאתר "דעת").
- **מומלץ** (רשות) להסביר בקצרה את המושג גרות, ולהתייחס לרעיון המרכזי של "אגרת הרמב"ם לעובדיה הגר" (על פי עמ' 42-44)
- "חטא ישראל, אף על פי שחטא – ישראל הוא" (עמ' 37-40) – רש"י, חת"ם סופר (ובהקשר זה המושג "תנועת הרפורמה" בעמ' 65), מאיר בוזגלו [4 ש']
- **הצעה דיזקטית:** את עמדת בוזגלו על "היהודי המסורתי" עדיף ללמד להלן במסגרת הנושא: מהי השקפת עולם יהודית? כמו כן, רצוי לעבות מעט את הצגת עמדתו, למשל בעזרת ספרו "שפה לנאמנים".
- מהי השקפת עולם יהודית? – השקפת עולם דתית (רס"ג בלבד); השקפת עולם חילונית (חיים כהן); מגילת העצמאות ומוסר הנביאים; (עמ' 47-52) [3-4 ש']
- **הצעה דיזקטית:** את "מגילת העצמאות" ניתן ללמד כ"השקפה ציונית" בשאלת הפרק, וכאמור, כדאי לשלב כאן את העמדה המסורתית (לעיל). כמו כן מומלץ לעבות מעט את עמדתו של חיים כהן כעמדה **חילונית**, שכן בקטע המובא בספר זה אינו מובהק מספיק.

#### שער שלישי: מעגל הזיכרון [4-6 ש']

- משנה: "בכל דור ודור חייב אדם..." (עמ' 56) [2-1 ש']
- ברל כצנלסון: "מהפכה ומסורת" (עמ' 58) [2 ש']
- **מומלץ** לשלב בהוראת הנושא את ההפעלה "ההיסטוריה היהודית ואני" (עמ' 63-66). חלק מהמושגים הכלולים בהפעלה נדרשים ממילא בהקשרים שונים ביחידת הלימוד.
- אושוויץ או סיני? – דוד הרטמן (עמ' 66-68) [1-2 ש']

#### שער רביעי: מעגל האחריות והמעורבות [3 ש']

- הרב י"ד סולוביציק: זהותו של היחיד כחלק מגורל הכלל (עמ' 78) [1 ש']
- רמב"ם: שמונה מעלות הצדקה (עמ' 84) [2 ש']

[2 ש']

- הציונות וארץ ישראל: הרצל מול עמוס עוז (עמ' 89, 91)

**העשרה:** שולמית אלוני: השפה העברית ותודעה יהודית (עמ' 120, במעגל הייחודיות)

[1-2 ש']

### מושגים

#### הערות חשובות:

1. בשעת הלימוד חיוני להסביר את כל המושגים הרלוונטיים להבנת הטקסטים והרקע שלהם, כפי שמובא בספר הלימוד.

2. חלק מהמושגים אינם מופיעים בספר כמושג, אלא יש לנסחם על בסיס המקורות ודברי הקישור.

#### קבוצה 1 (מושגים ביוגרפיים, ביבליוגרפיים):

משנה, תלמוד (בבלי, ירושלמי), שו"ת, רמב"ם, ריה"ל, שולחן ערוך, ברל כצנלסון, ויקטור פרנקל, הרב י"ד סולוביצ'יק, סטואה;

#### קבוצה 2 (מושגים הסטוריים, פילוסופיים, הלכתיים, משפטיים):

דילמה (וערכים), מוסר אובייקטיבי/סובייקטיבי, אתיקה רפואית, אקזיסטנציאליזם, זהות (אוניברסאלית/פרטיקולארית), פרשת האח דניאל, "אין אומתנו אומה אלא בתורתיה" (רס"ג), תנועת הרפורמה, "זיכרון מכונן";